ΠΑΝΤΙΣΡΑ
αντικαπιταλιστικη • ενημερωση



ΜΙΛΑΜΕ ΠΡΩΤΙΣΤΩΣ ΓΙΑ ΤΗ «ΒΙΑ ΤΩΝ ΑΝΗΛΙΚΩΝ» Ή ΓΙΑ ΤΗ ΒΙΑ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ ΠΟΥ ΤΗΝ ΠΑΡΑΓΕΙ;

Θεόδωρος Μεγαλοοικονόμου

Έχει γίνει και η «νεανική παραβατικότητα», η «βία των ανηλίκων», ένα από τα πρώτα θέματα στις ειδήσεις, αλλά και ένα ακόμα όχημα για την επιβολή, από τη μεριά της κυρίαρχης εξουσίας, μιας ακόμα πιο έντονα κατασταλτικής πολιτικής. Για το επιτελικό κράτος της κυβέρνησης Μητσοτάκη οι όποιες αιτίες του φαινομένου της «βίας των ανηλίκων» είναι ωσάν να μη υπάρχουν, ή, αν υπάρχουν, δεν επιδέχονται την όποια παρέμβαση για την απάλειψή τους γιατί, σύμφωνα και με ένα από με από τα στελέχη του επιτελικού κράτους, τον υφυπουργό υγείας Δ. Βαρτζόπουλο, «όταν κάποιος είναι επιθετικός, είναι επιθετικός επειδή είναι γεννημένος επιθετικός και επειδή ο τρόπος με τον οποίο έχει ζήσει όλα αυτά τα χρόνια ενισχύει αυτή την επιθετικότητα…πρόληψη σημαίνει να αντιλαμβάνεσαι ποιος είναι ο εγκληματίας και να τον περιορίζεις σύντομα…τις περισσότερες φορές τα παιδιά που έχουν μια επιθετική συμπεριφορά γεννιούνται από γονείς που έχουν μια επιθετική συμπεριφορά… και έχουμε πολλές φορές το πρόβλημα ότι η οικογένεια δεν είναι απέναντι στο επιθετικό παιδί αλλά η οικογένεια υποστηρίζει ή καλύπτει το επιθετικό. Άρα η δική μας η πρόληψη πρέπει να κινηθεί εξωοικογενειακώς με σκοπό να προσεγγίσει αυτή την οικογένεια ή εν πάση περιπτώσει να γίνει αντιληπτή αυτή η οικογένεια και αν δεν μπορέσει να συμμορφωθεί, να απομονωθεί».

Καθώς αυτό αποτελεί το ιδεολογικό πλαίσιο (ένας στυγνός βιολογισμός και μια ερμηνεία της κληρονομικότητας σύμφωνα με τα πάλαι ποτέ ναζιστικά θέσφατα) στη βάση του οποίου κινείται η βιοπολιτική του κρατικού μηχανισμού, καταλαβαίνει κανείς γιατί τα μέτρα για την αντιμετώπιση της «παραβατικότητας των ανηλίκων» στοχεύουν, αφενός, στον «ανήλικο δράστη» (φυλάκιση) και αφετέρου στους γονείς με τη κατηγορία της «παραμέλησης ανηλίκου», με κίνδυνο να καταδικαστούν, ακόμα και οι δυο, σε ποινή φυλάκισης μέχρι και 5 ετών!

Ενώ ταυτόχρονα, στο νέο νόμο/έκτρωμα 5129/24 για την ψυχική υγεία και την απεξάρτηση,

προβλέπονται περίκλειστες μονάδες «σωφρονισμού παραβατικών ανήλικων»: «Μονάδες που εξυπηρετούν τον σκοπό της θεραπευτικής αντιμετώπισης της αποκλίνουσας συμπεριφοράς και της παραβατικότητας παιδιών, εφήβων και νεαρών ενηλίκων με ψυχοκοινωνικά προβλήματα και ψυχικές διαταραχές, καθώς και ενηλίκων με αξιόποινη συμπεριφορά».Η έννοια της «πρόληψης» για την ασκούμενη κυβερνητική πολιτική, σύμφωνα και με τον εκτελεστή της Δ. Βαρτζόπουλο,«σημαίνει να αντιλαμβάνεσαι ποιος είναι ο εγκληματίας και να τον περιορίζεις σύντομα. Εάν αυτός είναι ανήλικος, ενδεχομένως θα προσπαθήσεις κιόλας να τον σωφρονίσεις...κοινωνικές δομές πρόληψης... δεν μπορούν να υπάρξουν. Δηλαδή δεν μπορεί να υπάρξει μία ειδική δομή η οποία θα προλαμβάνει τέτοια φαινόμενα». Το αστυνομικό κράτος στην πλήρη ιδεολογική του έκφραση και, προπαντός, στην έμπρακτη, καθημερινή λειτουργία του.

Από την άλλη, η όποια αντίθεση απέναντι στην αστυνομική και σωφρονιστική (μέσω του εγκλεισμού) αντιμετώπιση της λεγόμενης «παραβατικότητας των ανηλίκων» δεν μπορεί να επικεντρώνει στα στατιστικά στοιχεία όσον αφορά στην αύξηση, ή μη αύξηση, των περιστατικών. Το ότι τα επίσημα ποσοτικά στοιχεία (από ΕΛΣΤΑΤ κλπ) δεν παρουσιάζουν αύξηση για τα τελευταία χρόνια δεν συνεπάγεται ούτε τη μείωση της σημασίας και της έκτασης του προβλήματος, ούτε καθαυτή την ακρίβεια των στοιχείων, με όλη την εμπειρία υπάρχει αναφορικά με τους προβληματικούς τρόπους συλλογής τους.

Το ζήτημα, εν προκειμένω, είναι να δούμε την πηγή, τις κοινωνικές ρίζες της «νεανικής παραβατικότητας», ποιες είναι οι συνθήκες,σε μια ηλικία που είναι σε αναζήτηση και συγκρότηση της προσωπικής ταυτότητας, μια αναζήτηση γεμάτη ερωτήματα και προβληματισμούς, αλλά.. ποιες απαντήσεις;Όταν με όλη τη βιολογική, τη συγκινησιακή και τη νοητική δύναμη που συνοδεύει αυτή την ηλικία και με την αβεβαιότητα επίτευξης αυτού που ονειρεύεται να είναι στο μέλλον, αλλά συχνά με μια οικογένεια που αδυνατεί να λειτουργήσει, με ένα σχολείο που δεν προκαλεί κανένα ενδιαφέρον,με μια κοινωνία σε βαθιά κρίση, με ένα αίσθημα κενού και έλλειψης νοήματος που προκαλούν όλα αυτά,συχνά δεν αφήνονται άλλα περιθώρια στον/ην έφηβο/η από την καταφυγή είτε στο κόσμο της νύχτας, των ναρκωτικών και του αλκοόλ, είτε σε παρορμήσεις εξέγερσης, ως «έκφραση αυτού που δεν μπορεί να εκφραστεί», με βίαιες πράξεις εκφόρτισης των συγκινήσεων,με την αναζήτηση του «εμείς» στη «συμμορία των συνομήλικων», με την άσκηση βίας πάνω στους αδύναμους κλπ.

Αναφορικά με τις σκοταδιστικές αντιλήψεις περί μονόδρομης κληρονομικότητας της επιθετικότητας θα πρέπει να τονίσουμε ότι η επιθετικότητα αποτελεί χαρακτηριστικό της ανθρώπινης φύσης. Δεν στοχεύει, όμως, ποτέ και εκ προοιμίου στην εμπρόθετη και

επαναλαμβανόμενη τρομοκράτηση των «αδύναμων» και επομένως δεν αποτελεί εκ προοιμίου μορφή εκφοβιστικής συμπεριφοράς.

Όταν, ας πούμε, τσακώνονται κάποια παιδιά στα πλαίσια ενός παιχνιδιού γιατί διαφωνούν για κάποια πράγματα, αυτό δεν αποτελεί σώνει και καλά μορφή εκφοβισμού. Επίσης, «η επιθετικότητα μπορεί να μετασχηματιστεί σε μορφές συμπεριφοράς κοινωνικά αποδεκτές, όπως είναι η διεκδικητικότητα, η πρωτοβουλία, το θάρρος της γνώμης, η δημιουργικότητα, η επιθυμία για μάθηση».**(1)**

Στις περιπτώσεις του εκφοβισμού και της βίας στα σχολεία, η επιθετικότητα και η δύναμη – σωματική, ψυχολογική, ή κοινωνική – διαστρεβλώνονται, γίνονται μέσο επιβολής.

Το ζήτημα με τους ανήλικους και τους νεαρούς ενήλικους εδώ και αρκετά χρόνια, στη διάρκεια της εφηβικής και της μετεφηβικής ηλικίας, σε όλη αυτή την περίοδο συγκρότησης της προσωπικής ταυτότητας, αφορά το παρόν που βιώνουν και ταυτόχρονα το μέλλον που τους ανοίγεται. Ποιο παρόν και ποιο μέλλον; Με την οικονομική κρίση και τις πολιτικές της «δημοσιονομικής προσαρμογής» να έχουν οδηγήσει στη ραγδαία φτωχοποίηση την πλειονότητα των οικογενειών και σε πρωτοφανή και αμετάκλητη κρίση το εκπαιδευτικό σύστημα και οι δυο αυτοί θεσμοί αδυνατούν – όπως σε προηγούμενες εποχές (αυτές της «οικονομικής άνθησης» του καπιταλισμού) και ανεξαρτήτως των ανέκαθεν δομικών προβλημάτων τους – να δείχνουν στον έφηβο εκείνη τη συνέχεια από τον κόσμο των σπουδών στον κόσμο της εργασίας,πράγμα που αποτελούσε την πρώτη διάρθρωση μιας ταυτότητας, που, αν και αβέβαιη, αγκυροβολούσε σε μια μελλοντική βεβαιότητα. **(2)**

Ήταν αυτή η,λίγο ως πολύ, εγγυημένη πορεία προς την πραγματοποίηση ενός προγράμματος που προέγραφε την μελλοντική ταυτότητα, εκείνη ενός εαυτού που την είχε ανάγκη για να μη βιώνει την αβεβαιότητα και την ανασφάλεια. Καθώς η, υπό την ευρεία έννοια, θεωρούμενη ως «υγιής ψυχή» είναι αυτή που πατάει σ΄ ένα παρόν που ενσωματώνει το παρελθόν και είναι ανοικτό σ΄ ένα μέλλον, το οποίο αποτελεί τον φέροντα οργανισμό της ανθρώπινης ύπαρξης που ανοίγεται ως μια προοπτική. Είναι αυτή η μετάλλαξη, που έχει περιγράψει ο Umberto Galimberti, από το «μέλλον υπόσχεση» στο «μέλλον απειλή», που στερεί από γονείς και εκπαιδευτικούς το κύρος να «δείξουν το δρόμο», ένα δρόμο που είναι δύσκολο, έως και αδύνατο να τον διαβεί κανείς, ή και που δεν υπάρχει πια.

Κρίσιμης σημασίας είναι εν προκειμένω η λειτουργία του σχολείου. Πρέπει, επομένως, ν’ αναρωτηθούμε, κατ’ αρχήν, για τη λειτουργία τού σχολείου, τα επίπεδα ανοχής του, τις ακαμψίες του, την οργάνωσή του, τη λειτουργία του, τους στόχους του, το περιεχόμενο και

τη μεθοδολογία της διδασκαλίας, τις σχέσεις ανάμεσα σε διδάσκοντες και διδασκόμενους, το «κλίμα» και την «ατμόσφαιρα» μέσα στην τάξη, την καλλιέργεια, ή όχι, της δημιουργικότητας, της συμμετοχής και της πρωτοβουλίας ενάντια στην παθητικότητα και την μηχανική αποστήθιση.

Στόχος του κάθε σχολείου και της εκπαίδευσης γενικά θα έπρεπε να είναι η κοινωνικοποίηση των μαθητών και η ανάδειξη της ατομικότητας μέσα από την συλλογικότητα, την συνεργασία της ομάδας, την αποδοχή του διαφορετικού. *Γιατί η ταυτότητα δεν κατασκευάζεται επειδή απλώς υπάρχουμε και κάθε φορά που λέμε «εγώ». Η ταυτότητα δομείται εκκινώντας από την αναγνώριση του άλλου.* Το κυρίαρχο εκπαιδευτικό σύστημα, με τη στείρα και άκριτη αποστήθιση της διδακτέας ύλης οδηγεί στην τυποποίηση της γνώσης και στην αδυναμία ν΄ αναπτύξει ο μαθητής μια προσωπική σχέση με αυτή και μέσω αυτής με τους συμμαθητές του. Οι μαθητές κρίνονται στη βάση της απόδοσης, όρο τον οποίο ο κόσμος του σχολείου αποκόμισε από τον οικονομικό κόσμο, μειώνοντας την παιδαγωγική σ΄ ένα καθαρά ποσοτικό δεδομένο, όπου αυτά που συνυπολογίζονται είναι γνώσεις και βαθμοί.**(3)**

Αλλά επειδή η ποσότητα είναι μετρήσιμη με υπολογισμούς, από το σχολείο αποβάλλονται όλες εκείνες οι διαστάσεις που ξεφεύγουν των υπολογισμών, όπως δημιουργικότητα, συγκινήσεις, ταυτίσεις, προβολές, χαρές, πόνοι, που χαρακτηρίζουν την νεανική ανάπτυξη.Το γεγονός αυτό ακυρώνει τους νέους και τους οδηγεί σε μια σταδιακή συρρίκνωση της εικόνας εκτίμησης του εαυτού τους, σε αδυναμία να εκφράσουν την ματαίωση και τον θυμό τους.

Έχουμε, δηλαδή, να κάνουμε με ένα σχολείο που αντί να δομείται και να λειτουργεί ως «χώρος ζωής», έχει καταλήξει να είναι ένα σχολείο προσαρμοσμένου στις ανάγκες της αγοράς – την ίδια στιγμή που ή κρίση του εκπαιδευτικού συστήματος (με τον υπερσυνωστισμό των σχολικών τάξεων ως προς τον αριθμό των μαθητών και με την δραματική υποστελέχωση αναφορικά με δασκάλους και καθηγητές) το έχει οδηγήσει στην παράλυση, καθιστώντας αδύνατη ακόμα και την πιο στοιχειώδη καθημερινή λειτουργία του. Το σχολείο οδηγείται, με διαρκώς επιταχυνόμενους ρυθμούς, να γίνεται πεδίο επιλογών στο επίπεδο της αξιολόγησης και του διαχωρισμού στη βάση των ικανοτήτων του καθενός – με τον δάσκαλο και τον καθηγητή περισσότερο ως έναν προμηθευτή πληροφοριών που προετοιμάζει τους νέους για την αγορά και λιγότερο ως ένα πρόσωπο που «ζει μαζί και αλληλεπιδρά με άλλους ομοίους», δημιουργώντας κουλτούρα και κοινωνικές σχέσεις. Και ενώ είναι η συνολική συνθήκη του εκπαιδευτικού συστήματος, ο ίδιος ο τρόπος ύπαρξης και λειτουργίας του, που παράγει το εκάστοτε «πρόβλημα», η εύκολη απάντηση είναι η

παραπομπή στον «ειδικό», εν προκειμένω με την άκρως προσχηματική παρουσία ψυχολόγου για τη διαχείριση κάποιων εκ των «προβλημάτων» – ενός ψυχολόγου που μπορεί να μοιράζεται σε 4-5 σχολεία – απλώς για να ακούγεται ότι «υπάρχει και ψυχολόγος».

Το ζητούμενο, που εξακολουθεί να παραμένει και στο οποίο η απάντηση γίνεται όλο και πιο απόμακρη, είναι η δημιουργία των όρων που θα κάνουν δυνατό για το σχολικό περιβάλλον να αποκτήσει πρωτίστως σχέσεις συνοχής, αλληλεγγύης και ανθρωπισμού και να μην οδηγεί στην αναπαραγωγή ενός εκπαιδευτικού μονόδρομου με στόχο την βαθμολογική αξιολόγηση του μαθητή από τον δάσκαλο, όπως γίνεται σήμερα.

Γιατί είναι γνωστό ότι συναισθήματα όπως οργή, φόβος, αγάπη, λύπη σχετίζονται με το γνωστικό σύστημα, και μπορούν να τροποποιηθούν μέσω της αλληλεπίδρασης με αυτό. Άρα ο συγκινησιακός κόσμος μπορεί να τυγχάνει αγωγής. Επειδή η συγκίνηση είναι ουσιαστικά μια σχέση. *Και επομένως δεν είναι η παιδαγωγική παράγωγο της διδακτικής μεθόδου αλλά, αντίθετα, η ουσιαστική εκμάθηση γνώσεων μπορεί να επέλθει όταν έχει συμβεί το παιδαγωγικό γεγονός.***(4)**

Με την συγκινησιακή παιδαγωγική να έχει αποβληθεί από το σχολείο, οι συγκινήσεις περιπλανώνται χωρίς περιεχόμενα στα οποία θα μπορούσαν ενσαρκωθούν και ταλαντεύονται επικίνδυνα μεταξύ παρορμήσεων εξέγερσης και προσάραξης στο κόσμο των τοξικών ουσιών.

Βέβαια η «βία των εφήβων» έχει και πολλές άλλες αιτίες πέραν της επίδρασης που έχει αυτός ο, ως επί το πλείστον, μονοδιάστατος τρόπος λειτουργίας του σχολείου. Μεταξύ αυτών η κρίση στις οικογενειακές σχέσεις,συχνά συνδεδεμένη με τις ραγδαίες ανατροπές στο πεδίο των εργασιακών σχέσεων και με την ραγδαία φτωχοποίηση όλο και πιο πλατειών κοινωνικών στρωμάτων, η γενικευμένη αποκοινωνικοποίηση και εξατομίκευση, σημαντικό ρόλο στην οποία παίζει η ποικιλοτρόπως προωθούμενη αλλοτριωτική εμμονή στα ηλεκτρονικά παιχνίδια, στην τηλεόραση, στον ηλεκτρονικό υπολογιστή και στο κινητό, η στέρηση σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης, η διάχυση του κοινωνικού ρατσισμού, η μαζική προβολή και ηρωοποίηση της βίας.

Συμπερασματικά, η λεγόμενη «βία των εφήβων»,«παραβατικότητα των ανηλίκων» κοκ, δεν είναι παρά προϊόν της βίας που ασκεί, με την ίδια την ύπαρξή του και τις απεγνωσμένες, καταστροφικές και απανθρωποποιητικές πολιτικές για τη διαιώνιση της εξουσίας του, το κυρίαρχο σύστημα κοινωνιών σχέσεων, ο καπιταλισμός. Με την απεξάρθρωση των όποιων εναπομεινάντων κοινωνικών, πολιτικών και ατομικών δικαιωμάτων και με τη στέρηση, για την συντριπτική πλειονότητα του κοινωνικού σώματος, της ίδιας της δυνατότητας για ζωή.

Όταν ο γνωστός για τις ακροδεξιές και φασίζουσες πεποιθήσεις του υφυπουργός υγείας Δ. Βαρτζόπουλος λέει ότι, με δεδομένη την,κατ΄ αυτόν, κληρονομικότητα της βίαιης συμπεριφοράς, «εκείνο το οποίο μπορούμε να κάνουμε εμείς, είναι όταν διαπιστώνουμε σε πρώιμη φάση μια τέτοια επιθετικότητα, αυτή την επιθετικότητα να τη βάλουμε μέσα σε κοινωνικά κανάλια, δηλαδή αυτή η επιθετικότητα να εξυπηρετεί τους σκοπούς αυτής της κοινωνίας, δηλαδή να έχει ένα αξιακό σύστημα το οποίο να εξυπηρετεί την κοινωνία. Δηλαδή, να μη σκοτώνεις ή να μην επιτίθεσαι για να κλέψεις, να επιτίθεσαι στον εχθρό της πατρίδας, ή να επιτίθεσαι στον εχθρό της κοινωνίας» -δεν είναι αυτό μια σαφής παρότρυνση για στρατολόγηση των νέων που εκδηλώνουν βίαιη συμπεριφορά σε «τάγματα εφόδου» για «εκτόνωση της βίας τους»άνω στον«εχθρό της κοινωνίας», που είναι, φυσικά, τα κοινωνικά κινήματα που μάχονται ενάντια στις καταστροφικές πολιτικές που εφαρμόζει η κυρίαρχη εξουσία, με αυτή ή όποια άλλη κυβέρνηση;Κοινωνικός έλεγχος, από τημια, με τις δομές «σωφρονισμού των παραβατικώνανηλίκων», αλλά, στο βαθμό του δυνατού, και αξιοποίηση αυτής της βίας ενάντια στον «κοινωνικό εχθρό».

Αυτό, όμως, που εκφράζεται μέσα από τέτοιες δηλώσεις δεν είναι παρά ο φόβος μήπως και η βία των στερημένων από το όποιο μέλλον ανήλικων και των στερημένων από την όποια δυνατότητα για την ίδια τη ζωή ενήλικων, αυτή ακριβώς την οποία παράγει η βία του κυρίαρχου συστήματος, βρει τρόπους να στραφεί, και μάλιστα «αποτελεσματικά», ενάντια στην πηγή της, ενάντια στο ίδιο το σύστημα που παράγει αυτή τη βία.

Αναφορές

1. Umberto Galimberti: «Ο μηδενισμός και οι νέοι. Ο ενοχλητικός επισκέπτης», 2007. Ελλ. έκδοση University Studio Press, 2011.
2. οπ.π.
3. οπ.π.
4. οπ.π.

2/11/2024